

CU PRIVIRE LA *TOPORUL CU BRAȚELE ÎN CRUCE* DESCOPERIT LA PĂDURENI-HUȘI (JUD. VASLUI)

DE

MARIN DINU

Într-un articol intitulat *Cercetări arheologice în zona Hușilor*, regretata profesoară Violeta-Veturia Bazarciuc, fostă directoară a Muzeului din Huși și pasionat arheolog, cu rezultate notabile în cercetarea de teren, menționa, printre altele, descoperirea unui *topor de bronz cu brațele „în cruce”*¹. Este vorba de o descoperire fortuită, efectuată de cetățeanul I. Pârvan din Huși, în primăvara anului 1975, pe Dealul Popii de pe teritoriul comunei Pădureni, fostă Cârliğați până în 1965². Din descrierea autoarei, locul descoperirii se află la sud de reședința comunei și la circa 3 km nord de satul Văleni, fost Șchiopeni până în 1965³. Alte date topografice mai precise nu se menționează în articol.

Cercetările ulterioare au demonstrat că Dealul Popii reprezintă un martor de eroziune din Dealurile Fălciului situate la vest-nord-vest de satele Văleni și Pădureni, delimitat la est de cursul superior al pârâului Sărata și la vest de cel al râului Elan (fig. 1). Locul descoperirii se află la 300 m altitudine, spre botul dealului, orientat nord-nord-vest – sud-sud-est, la circa 4 km vest (și nu sud, cum s-a publicat) de satul de reședință a comunei Pădureni și la circa 3 km nord de satul Văleni al aceleași comune⁴.

Piesa sus-menționată se afla acolo printre resturile de locuire ale unei așezări cu ceramică pictată cu motive romboidale și în X, tipice stilurilor β , γ , δ din perioada Cucuteni A–B. Răvășită de arăturile adânci, cum se arată în articolul citat, așezarea cucuteniană a fost distrusă în totalitate⁵.

Dat fiind că autoarea nu prezintă nici un fel de ilustrație a toporului menționat, fără să mai vorbim că în legătură cu acesta s-au strecurat și unele erori, ne-am propus să prezentăm aici piesa respectivă, după un desen executat cu multă acuratețe de regretatul profesor și arheolog Aurel Buzilă, pe atunci muzeograf principal la Muzeul Județean de Istorie din Piatra Neamț, un real talent artistic în desenul pieselor arheologice⁶. În felul acesta, toporul respectiv cu descrierea corespunzătoare, încadrat corect sub aspect tipologic și cultural, poate fi inclus în literatura de specialitate.

Este vorba de fapt de un *topor de aramă cu brațele în cruce* și nici de cum de bronz, așa cum s-a publicat anterior, lung de 205 mm, ușor arcuit spre interior, cu gaura de prindere în coadă, cilindrică (30–31 mm în diametru) și cu brațele puțin diferențiate ca lungime (fig. 2). Astfel, brațul târnăcop cu tăișul transversal pe gaura de prindere, ușor arcuit (50 mm între cele două extremități ale sale), are o lungime de 104 mm din centrul găurii de prindere în coadă. Brațul despicător, în forma de secure, lung de 100 mm, are tăișul cu o arcuire mai pronunțată cu o deschidere de 44 mm între cele două extremități ale lui. Cu un manșon în jurul găurii de prindere mai bine reliefat pe partea ventrală decât pe cea dorsală, toporul de aramă cu brațele *în cruce* de pe Dealul Popii de la Pădureni-Huși, reprezintă un exemplar suplu, elegant, cu părțile componente echilibrate. Ca și celelalte exemplare de acest fel, toporul descris de noi aici nu prezintă urme de utilizare ca unealtă sau armă.

¹ Violeta-Veturia Bazarciuc, *Cercetări arheologice în zona Hușilor*, în *AMM*, III–IV, 1981–1982, p. 237.

² Eliza Ghinea și Dan Ghinea, *Localitățile din România. Dicționar*, București, 2000, p. 389.

³ *Ibidem*, p. 594.

⁴ Mulțumim și pe această cale profesorului Vicu Merlan de la Huși, care ne-a furnizat precizarea topografică a Dealului Popii în urma investigațiilor sale directe.

⁵ Violeta-Veturia Bazarciuc, *op. cit.*

⁶ Când colega V.V. Bazarciuc a venit la Iași și ne-a arătat toporul sus-menționat, asupra căruia am discutat, la Seminarul de Arheologie al Facultății de Istorie de la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, se afla de față și regretatul profesor Aurel Buzilă, distins arheolog și un strălucit desenator. Frapat de particularitățile piesei, acesta i-a făcut pe loc un desen pe care ni l-a dăruit. Îl publicăm acum, deoarece, multă vreme rătăcit printre hârtii, l-am considerat pierdut.

Cu toate acestea defecțiunea respectivă prezintă o deosebită importanță pentru că ne ajută să înțelegem mai bine tehnica de realizare a piesei. Aici ea ne sugerează că pentru realizarea acestui topor s-a folosit tehnica de turnare bivalvă sau chiar complexă. Despicătura longitudinală a tăișului de la brațul secure reprezintă o dovadă de necontestat că reîncălzirea piesei, după îmbinarea celor două valve pline de metal, nu s-a realizat uniform și omogenizarea metalului retopit din cuprinsul lor a avut de suferit dând forma actuală a piesei. Nu știm dacă și crăpătura, mai puțin pronunțată, de pe brațul târnăcopului se datorează aceluiași fenomen.

Sub aspect tipologic, toporul de aramă cu brațele *în cruce* de la Pădureni-Huși (jud. Vaslui) se înscrie în marea grupă a topoarelor eneolitice numite de tip Jászladány, bine reprezentată în eneoliticul de pe teritoriul României prin mai multe tipuri și variante⁷. Exemplul prezentat de noi aici, prin toate elementele sale constitutive, se încadrează perfect în varianta Brad, cu forme elegante, realizate îngrijit, cu manșon pentru fixare la gaura de prindere în coadă, mai reliefat pe fața interioară și mai puțin pe cea dorsală, cu ambele tăișuri convexe, dar mai accentuat a tăișului de la brațul târnăcop sau secure, cum l-am numit noi⁸.

Este bine cunoscut că toporul de la Brad (com. Negri, jud. Bacău), care a dat denumirea acestei variante, provine dintr-o descoperire sigură, din marginea unei locuințe Cucuteni A–B, faza Cucuteni A–B₂, din așezarea situată într-un strat inferior de pe locul cetății dacice din această localitate⁹, punctul *La Stâncă*, cum s-a precizat mai târziu¹⁰.

Este de remarcat că și toporul de aramă cu brațele *în cruce* de pe *Dealul Popii* de la Pădureni-Huși provine tot dintr-o așezare Cucuteni A–B, corespunzătoare probabil etapei Huși de la începutul fazei Cucuteni A–B₂¹¹.

Chiar dacă acest exemplar a fost descoperit întâmplător în așezarea Cucuteni A–B₂, de pe acest loc răvășită de brăzdarul plugului, dat fiind că aici nu se menționează și alte urme de cultură materială, cu excepția celor cucuteniene din faza Cucuteni A–B₂, ne îndreptățeste să-l legăm de această așezare. De astfel și sub aspect tipologic toporul sus-menționat se încadrează perfect în varianta Brad a topoarelor de cupru cu brațele *în cruce*.

Așadar, după exemplarul din așezarea Cucuteni A–B₂ de la Brad, punctul *La Stâncă*, toporul din așezarea Cucuteni A–B de pe *Dealul Popii* de la Pădureni-Huși reprezintă, după opinia noastră, al doilea exemplar de același tip care poate fi considerat o descoperire sigură, din faza Cucuteni A–B₂. De astfel nu este exclus ca așezarea Cucuteni A–B₂ de pe *Dealul Popii*, situată pe o poziție dominantă, la circa 300 m altitudine, un fel de acropole a zonei, cu o deschidere spre est, sud și sud-est, spre depresiunea Hușilor din apropiere, să fi reprezentat o așezare înfloritoare, un puternic centru administrativ și cultural zonal. O piesă similară, varianta Brad a toporului de aramă cu brațele *în cruce* de tip Jászladány, s-a descoperit întâmplător și la Podolenii de Jos, com. Cozmești, jud. Iași în punctul *Tabără*, la circa 20 km nord de zona Huși – Pădureni, pe același culoar al Prutului mijlociu¹².

Șesul Prutului din apropiere, cu depresiunea Hușilor bogată în ierburi și terenuri agricole fertile, brăzdat cu numeroase cursuri de ape, cu zone împădurite spre nord, în spatele așezării, unde se întind *Dealurile Fălciului* (fig. 1)¹³, reprezentau o zonă ideală pentru agricultură și creșterea vitelor, pescuit și vânat, ca să ne limităm numai la acestea. Astfel s-ar explica și prezența acestui topor de cupru aici, nu ca unealtă de muncă sau armă, ci ca un însemn al puterii șefului patrilocal cucutenian, așa cum de altfel sunt considerate descoperirile de acest fel din eneoliticul românesc.

⁷ Al. Vulpe, *Cu privire la cronologia topoarelor de aramă cu brațele în cruce*, în *SCIV*, 15, 4, 1964, p.457 și urm.; idem., *Die Äxte und Beile in Rumänien*, II, în *PBF*, IX, 5, München, 1975, p. 33 și urm.; Ion Mareș, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava, 2002, p. 99–121; Aici și o bibliografie completă; M. Dinu, *O nouă variantă a toporului eneolitic de cupru cu brațele în cruce. Varianta Erbiceni*, în *Scripta praehistorica*, ed. V. Spinei, M. Mantu-Lazarovici și D. Monah, Iași, 2005, p. 387 și urm.

⁸ Al. Vulpe, *op. cit.*, 1964, p. 460; idem., *op. cit.*, în *PBF*, IX, 5, München, 1975, p. 42–43 și pl. 23, 172; Vasile Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie Roman*, în „Carpica”, I, 1968, p. 173 și fig. 49/4; idem, *Zargidava, Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995, p. 20 și pl. 216/6; Ion Mareș, *op. cit.*, p. 197–198 și pl. 40/3.

⁹ Al. Vulpe, *op. cit.*, München, 1975, p. 40–43.

¹⁰ Vasile Ursachi, *Le depot d'objets de panere énéolithique de Brad, com. Negri, dép. Bacău*, în *BAI*, IV, 1991, Iași, p. 335; Ion Mareș, *op.cit.*, p. 197–198.

¹¹ Attila László, *Cercetări arheologice în așezarea Cucuteni A–B de la Huși*, în *ArhMold*, IV, 1964, p. 7–20.

¹² Dan Monah și Constantin Iconomu, *Topoare de aramă din Moldova*, în *ArhMold*, XVI, București, 1993, p. 275–277; Constantin Iconomu, *Noi date arheologice despre județul Vaslui, rezultate dintr-o donație*, în *ArhMold*, XXIII–XXIV (2000–2001) 2003, p. 274 și fig. 7/4.

¹³ I. Gugiuman, V. Cărcotă și V. Băican, *Județul Vaslui*, în colecția *Județele Patriei*, 1973 (hartă).

În concluzie, toporul cu brațele în cruce de la Pădureni-Huși *este de aramă* și nu de bronz, cum probabil, din greșeală, a fost menționat în publicația vasluiană sus-menționată. Tipologic, el reprezintă un exemplar din aramă, turnat în tehnica bivalvă mai complexă, cu analogii tipice în varianta Brad din contextul de locuire Cucuteni A-B₂ din eneoliticul clasic cucutenian, în care a fost descoperit. Mai mult încă, prin defecțiunile sale parțiale, de turnare, care deocamdată sunt unice, se aduc unele precizări la tehnica bivalvă sau chiar complexă prin care respectivul exemplar a fost realizat. Așadar, cele două exemplare, de la Brad și Pădureni – Huși, care provin din două descoperiri sigure, precizează că varianta Brad a toporului de aramă cu brațele *în cruce* corespunde, în aria cucutenianului, cu începutul fazei Cucuteni A–B₂ și continuă cu parcursul integral al acesteia. Nu excludem continuitatea acestei variante și în faza Cucuteni B₁, când apar și alte variante¹⁴.

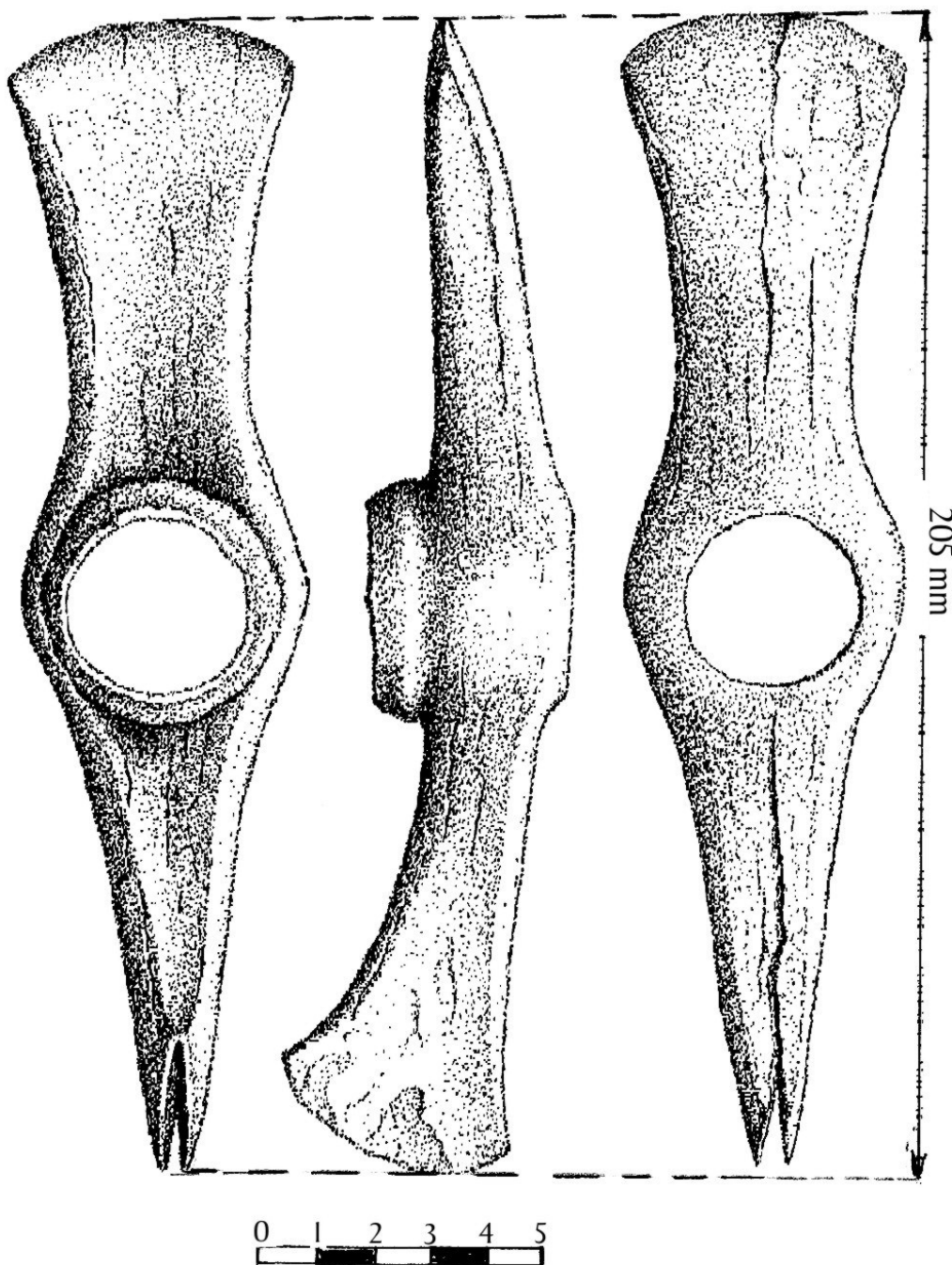

Fig. 2. Pădureni-Huși. Topor de cupru cu brațele „în cruce” din așezarea Cucuteni AB de pe „Dealul Popii”.

¹⁴ I. Mareș, *op. cit.*, p. 207 și pl. 40/7; p. 301 și pl. 42/4; M. Dinu, *op. cit.*, p. 393.

În lumina acestor date se pune problema care este spațiul cultural-cronologic pe care-l ocupă topoarele de tip Ariușd, caracterizate prin formă simplă, fără manșon la gaura de prindere în coadă. Este problema care a suscitat numeroase discuții în literatura de specialitate¹⁵. Referindu-se la exemplarul de la Ariușd, care a dat denumirea primului tip sau variantă, cea mai simplă a toporului de aramă cu brațele *în cruce*, I. Mareș consideră că toporul de la Ariușd poate fi atribuit stratului Cucuteni A¹⁶. Se știe însă că în așezarea eponimă de pe *Cetățuia* de la Cucuteni, în 1962 s-a descoperit un topor de tip Vidra, variantă cu brațul lung, care se află într-un context sigur, pe podeaua de lut ars a unei locuințe din faza Cucuteni A₃ acoperit cu lipituri din pereții acesteia¹⁷. În această situație spațiul de încadrare cultural-cronologic a toporului de aramă cu brațele *în cruce* de tip Ariușd s-ar reduce la fazele Cucuteni A₄ și Cucuteni A–B₁. De remarcat însă că și pentru faza Cucuteni A₄ dispunem de o descoperire sigură efectuată în 1970, într-o locuință din așezarea de la Drăgușeni-Ostrov (jud. Botoșani), așezare cucuteniană cu un singur nivel de locuire¹⁸. Este vorba de un topor cu o formă deosebită, cu un braț ciocan mai scurt și muchia în formă de T în poziție transversală cu gaura de prindere, iar celălalt braț despicător (secure) mai lung, tăișul arcuit dispus de-a lungul găurii de prindere a toporului în coadă. Acest exemplar a fost considerat un topor de formă mixtă, care face trecerea de la tipul Vidra la tipul Ariușd¹⁹.

Evident, sperăm ca cercetările viitoare să confirme datele prezentate de noi, desigur pe baza unor descoperiri sigure, dar, deocamdată, puțin numeroase.

LA HACHE À TRANCHANTS OPPOSÉS DÉCOUVERTE À PĂDURENI-HUȘI (DÉP. DE VASLUI)

RÉSUMÉ

Dans la revue *AMM* no. III–IV (1981–1982), p. 237 on mentionne d'une manière erronée et sans illustration la découverte fortuite d'une «hâche en bronze (?) à tranchants opposés» dans un habitat énéolithique de la phase Cucuteni A–B au lieu dit *Dealul Popii*, com. Pădureni, Huși (fig. 1). L'auteur de cette étude, qui a vu l'objet sus-mentionné et dispose d'un dessin de celui-ci (fig. 2), conforme le lieu et le contexte archéologique Cucuteni A–B, plus précisément Cucuteni A–B₂ mais il nie (conteste) l'affirmation qu'il s'agit d'une hâche en bronze «à tranchants opposés». On précise qu'il s'agit d'une hâche *en cuivre* à tranchants opposés de type Jászladány, la variante Brad, de l'énéolithique classique, cucutenienne qui, par la défection évidente de la fonte montre qu'on a utilisé la technique bivalve ou même complexe (fig. 2). Cette hache représente le deuxième exemplaire, après celui de Brad, qui provient d'une découverte sûre: l'habitat Cucuteni A–B₂

Sans avoir des traces d'utilisation, la hache de Pădureni-Huși, représente, comme toutes les autres de ce type, un signe du pouvoir du chef patrilocal ayant probablement la résidence dans l'habitat de type Cucuteni

¹⁵ Ferenc László, *Fouilles à station primitive de Erösd (1907–1912)*, în *Dolg.*, Cluj, V, p. 299, 393 și urm.; idem, *Les types de vases peints d'Ariușd (Erösd)*, în *Dacia*, I, 1924, p. 1–27; Vl. Dumitrescu, *Considerații cu privire la poziția cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine*, în *Apulum*, VII/1, p. 43; Zoltan Székely, *Noi descoperiri de unelte de aramă și de bronz Transilvania*, în *SCIV*, 18, 2, 1967, p. 330; idem., *La position d'Ariușd dans le cadre de la civilisation Cucuteni*, în *BAI*, I, Iași, 1987, p. 259; idem., *Așezarea culturii Schneckenberg de la Ariușd, jud. Covasna*, în *Angustia*, 4, 1999, p. 9–12; Al. Vulpe, *op. cit.*, 1964, p. 460, nota 17.

¹⁶ Ion Mareș, *op. cit.*, p. 182.

¹⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Cucuteni*, București, 1966, p. 23 și fig. 7; M. Petrescu-Dîmbovița și Mădălin-Cornel Văleanu, *Cucuteni-Cetățuia. Monografie arheologică*, Piatra Neamț, 2004, p. 153–154 și fig. 75/1; Ion Mareș, *op. cit.*, 2002, p. 202; Al. Vulpe, *op. cit.*, 1975, p. 83 și pl. 50; Dumitru Boghian, *Comunitățile cucuteniene din bazinul Bahluului*, Suceava, 2004, p. 103 și fig. 62/1, 32.

¹⁸ Aristotel Crâșmaru, *Un topor de aramă descoperit în așezarea Cucuteni A de la Drăgușeni, jud. Botoșani*, în *SCIV*, 22, 3, 1971, p. 479–483; idem., *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, p. 23–24 și fig. 15/1–1a.

¹⁹ Al. Vulpe, *op. cit.*, 1975, p. 33; Ion Mareș, *op. cit.*, 2002, p. 232. Nu este exclus ca și toporul de tip Ariușd de la Florești (com. Poienești, jud. Vaslui), descoperit întâmplător în punctual *Varnița*, în preajma unor urme de locuire cucuteniană cu ceramică pictată cu bandă îngustă (A.C. Florescu, în *SCIV*, 5, 3–4, 1954, p. 595 și urm.) așezare corespunzătoare fazei Cucuteni A₄, să fie contemporan, cel puțin în parte, în această zonă, cu toporul din așezarea de la Drăgușeni.

où cette pièce a été découverte. A partir de ces données, l'auteur discute les caractéristiques culturelles et chronologiques des haches de type Ariuşd qui précèdent typologiquement celles de type Brad. L'opinion de l'auteur est que celles-ci correspondent à la phase Cucuteni A–B₁ et à la phase Cucuteni A₄ l'étape finale, parce que pour la phase Cucuteni A₃ sont caractéristiques les haches de type Vidra et pour Cucuteni A₄ la hache de la découverte sûre de l'habitat de Drăguşeni (départ. de Botoşani) qui fait le passage aux haches de type Ariuşd, type considéré le plus ancien de la série Jászladány des haches énéolithiques en cuivre à tranchants opposés.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Pădureni-Huşi. Carte de la zone; lieu de la découverte sur Dealul Popii.

Fig. 2. Pădureni-Huşi. Hache en cuivre à tranchants opposés de l'habitat Cucuteni A–B₂ de Dealul Popii.